

El jaciment paleontològic de Venta Micena

Orce és una població situada a uns 160 km de Granada, a cavall entre les comunitats autònomes d'Andalusia i de Múrcia, darrera de serra d'Orce i en el fons de la vall del riu, també anomenat com la població, que, molts quilòmetres més enllà, desemboca en el Guadiana Menor. Malgrat la presència teòrica del riu, la població granadina no té aigües superficials visibles, la qual cosa fa que Orce sigui una població plena de contrastos. El *Vergel* s'estronca quasi violentament ací i allà, i entra en contrast amb la terra erma i seca. Aquest canvi imprevisible, que es produeix allà on menys l'esperaríeu i sense solució de continuïtat, posa un encant ben especial en aquells indrets.

Uns 2.000 habitants poblen la vila, que és presidida per una ciutadella del segle XII en bon estat de conservació exterior, però interiorment presenta uns arranjaments que fan malbé la seva magnificència. La torre de la ciutadella acull com una fortalesa el Museu d'Orce, obert no fa gaire, on es conserven diverses peces fòssils procedents del jaciment de Venta Micena i també, durant aquest estiu, el famós fragment de crani de l'hominid més antic d'Euràsia rescatat també en aquest jaciment.

Aquesta troballa ha estat un esdeveniment per a la població granadina, que, aquests darrers mesos, ha estat visitada per més de dues mil persones. Com diuen els seus veïns «Orce puede dejar de ser el culo del mundo». Però Orce disposa d'una riquesa latent. Pel seu subsòl flueixen corrents d'aigua que farien possible regar amb escreix les 1.600 ha del terme municipal convertint-les en autèntics vergers que res no haurien d'envejar a les hortes murcianes o valencianes. La captació d'aquests recursos

aqüífers canviaria els grocs, ocres i blancs dels contorns per uns verds productius. De moment, l'alcalde –l'independent José M. González Galera–, ens manifestava: «Eso es un sueño, a pesar de que la Junta de Andalucía tiene la voluntad política de llevarlo a término». La realitat, però, és que els habitants d'Orce viuen ara pobrament i cada any, quan a França fan la verema, la majoria dels homes hi van a treballar. D'altres amb les seves famílies fa anys que van deixar el poble, i ara treballen a les zones més industrialitzades del país.

Al poble, entre l'*alcazaba* (la ciutadella) i la Fuente de los Caños, hi ha un vell casal. És la Casa de Misericordia, escola estatal vella que ara ha estat habilitada –novament– per complir la seva funció originària: la de l'acolliment. La casa, malgrat les reformes que s'hi realitzaren, no ofereix gaires comoditats, però sí les que calen per fer possible un bon clima de convivència entre científics i estudiants, tot l'habitaren tot l'agost mentre es portaven a terme els treballs de camp a Venta Micena.

A grans trets, aquest és el marc de la població on es troba el jaciment del quaternari de Venta Micena que pot canviar les teories de l'arribada de l'home a Europa. S'hi arriba després d'haver fet uns 10 km fins a Fuentes Nuevas (llogarret d'Orce) i un camí d'uns dos quilòmetres. El paisatge mostra tota la bellesa i l'agressió de la terra erma, seca i sense vegetació, només modificada per trossos rocosos, calcaris i de matolls, que trenquen aquesta monotonia.

A Venta Micena us trobeu de seguida, només arribar-hi, el senyor Tomás Serrano, propietari d'aquelles terres, que ara fa les funcions de vigilant del jaciment, i ajuda, amb allò que pot, els científics i col·laboradors que

Arrel / Diputació

hi treballen. Cada tarda atén els curiosos que hi han anat a veure l'indret exacte on es descobrí el fragment de crani d'hominid. A un centenar de metres de la cova-habitació de Venta Micena, un grup de joves treballa amb afany. Només acostant-s'hi, el visitant pot contemplar, un xic astorat, la gran quantitat de peces fòssils òssies que es troben pràcticament al descobert i a punt d'ésser rescatades. Els nois i noies estudiants s'han repartit en tres grups i fan els seus treballs en tres rectangles senyalitzats, on se centren les feines de camp. Mentre l'un excava, l'altre neteja –amb un pinzell– les peces que van apareixent, un altre les consolida amb vista a recuperar-les, l'altre..., mentre els paleontòlegs donen instruccions i es fan càrrec dels treballs més delicats. Tot l'agost –matí i moltes tardes– la propietat de Venta Micena ha estat testimoni del delicat treball dels estudiants i els científics, que han hagut de suportar elevades temperatures que no s'assemblaven gens a les que, ja a sol post, regnarien durant la nit. En observar aquell paisatge hom es pot imaginar el llac que en el quaternari cobria la depressió de Guadix-Baza i que arribava just

fins als peus de l'observador, mentre només se sent la remor del vent, i les veus i la piqueta d'aquells que fan el rescat de les peces que s'estenen en el subsòl, al llarg d'una hectàrea i mitja.

Ara, els treballs en el jaciment de Venta Micena estan regulats per un acord institucional –signat el 12 de juny passat– entre la Diputació de Barcelona i la Junta d'Andalusia. Però per arribar fins aquí es recorregué un camí difícil que solament la convicció i l'entusiasme científic de tres paleontòlegs –Josep Gibert, Jordi Agustí i Salvador Moyà, col·laboradors de l'Institut de Paleontologia de la Diputació de Barcelona animats i dirigits pel doctor Miquel Crusafont i Pairó– ha pogut superar.

Els treballs previs

Cal remuntar-se a l'any 1976 per trobar els antecedents immediats de la descoberta del ja famós jaciment de Venta Micena. En aquells moments van arribar a la depressió de Guadix-Baza dos paleontòlegs –Gibert i Agustí– cercant les voreres del llac que, en el quaternari, hi havia hagut en aquella zona.



A Venta Micena, el senyor Tomás Serrano, propietari d'aquelles terres, ara fa les funcions de vigilant del jaciment.

Després d'uns quants dies de cercar, descobriren l'existència del jaciment de Venta Micena i per les seves característiques en van calcular la possible importància. El jaciment fa 350 metres de llarg per 50 d'ample aproximadament. Arran de la troballa, els paleontòlegs adrecen una comunicació a la Universitat de Granada amb la finalitat d'aconseguir-ne la col·laboració.

Havent passat uns quants anys i vista la manca de col·laboració, no es pogueren iniciar els treballs a Venta Micena. No seria fins a final de juliol i començament d'agost de 1981 que Gibert i Agustí, als quals s'afegí Moyà, tornarien a Venta Micena i iniciarien una sèrie de contactes personals amb científics granadins amb la finalitat d'aconseguir la seva col·laboració i treballar en el jaciment.

L'any passat es consolidaria aquesta col·laboració i els científics de l'Institut de Paleontologia de Sabadell arribaven a Venta Micena acompanyats de quinze joves provinents de diversos instituts d'ensenyament mitjà de Sabadell

—subvencionats per l'ajuntament d'aquesta ciutat—i s'iniciaven, amb l'ajut de la Universitat de Granada, els treballs d'excavació.

Els resultats d'aquesta campanya no pogueren ésser més bons. Hom trobà, entre moltes altres peces fòssils, un fragment de crani d'hominid. Ningú volgué passar l'arada davant dels bous, i la peça fou estudiada amb deteniment. Fins al maig d'enguany no es donà la notícia que el crani trobat a Orce tenia una edat estimada entre 900.000 i 1.600.000 anys. Orce i el seu hominid saltaren a les primeres planes de tots els diaris nacionals i estrangers. La troballa pot revolucionar les teories fins ara existents sobre l'arribada de l'home a Europa. Els paleontòlegs Josep Gibert, Jordi Agustí i Salvador Moyà passaven a ésser coneguts per tothom, així com també la tasca científica que realitza l'Institut de Paleontologia de la Diputació, que dirigia, en aquells moments, el doctor Miquel Crusafont i Pairó, que va morir uns mesos més tard.



El «vergel», esquitxat d'ací d'allà enmig de la terra erma i seca i a l'inrevés, posa un encant ben especial en aquells indrets.

Arrel / Diputació -----

L'estiu del 1983 ha estat el moment de consolidar els treballs iniciats en el jaciment de Venta Micena, per on desfilen importants personalitats i científics del nostre país i de més enllà de les nostres fronteres, que confirmen l'antigor del fragment de crani trobat. L'ajuntament d'Orce cedeix unes dependències perquè s'hi puguin estatjar els científics i col·laboradors que treballen a Venta Micena. Novament, diversos grups d'alumnes d'instituts d'ensenyament mitjà de Sabadell i estudiants de la Universitat Autònoma de Barcelona presten la seva col·laboració en el treball de camp a l'equip de científics que dirigeixen les excavacions. Grup de científics que s'han anat afegint al primer i que ara formen els senyors Isidro Toro, arqueòleg del Museu Arqueològic de Granada; Antonio Martín Penela i Antonio Ruiz Bustos, paleontòlegs de la Universitat de Granada, i els també paleontòlegs de l'Institut de la Diputació de Barcelona Josep Gibert, Jordi Agustí i Salvador Moyà.

El resultat de l'actual campanya a Venta Micena, que ha durat poc més d'un mes, és el rescat de dues mil peces fòssils, que ara

hauran d'ésser degudament ordenades i classificades, i també diversos treballs relacionats amb la determinació de l'antiguitat del jaciment. Això ha de permetre l'elaboració de les corresponents tesis científiques.

El futur

És evident que el futur que s'obre és prometedor. Fins ara els treballs s'havien portat a terme amb una austeritat monàstica. A partir d'ara es podrà comptar amb ajuts diversos provinents tant de l'Estat com de les institucions autonòmiques catalanes i andaluses, a més de les ja existents de la Diputació de Barcelona, de la de Granada i de l'ajuntament de Sabadell.

Durant el setembre hom espera poder ampliar l'actual equip de científics ja citats i formar així l'equip interdisciplinari que haurà d'elaborar i dictaminar sobre la descoberta i les troballes realitzades. Serà el treball d'estudi i d'investigació que no privarà que, mentre el jaciment de Venta Micena disposi de peces, es vagi realitzant el treball de camp que pot permetre descobrir les pistes definitives de l'arribada de l'home a Europa.



La realitat, però, és que els habitants d'Orce viuen pobrament i cada any, quan a França fan la verema, la majoria dels homes hi van a treballar.